

Bibliotek på Sollerön

Vid 1800-talets början upprättades på ett och annat ställe inom landet sockenbibliotek, och 1860-talet blev en stor blomstringsperiod i dess historia. Under 1870 och 1880 talet gingo dock sockenbiblioteken tillbaka, men vid slutet av seklet började ett kraftigt uppsving inom folkbildningsväsendet i samband med folkrörelsernas begynnande. Socken- och föreningsbibliotek uppstodo inom de växande arbetar- och nykterhetsorganisationerna.

På Sollerön var det första biblioteket inrymt i den så kallade Almaskolan, på den plats där nu Johnssons Hemslojd är belägen. Vilket år det startade sin verksamhet har tyvärr inte gått att få visshet om, varken protokoll eller andra dokumentära handlingar från den tiden har kunnat påträffas. Man kan i varje fall på goda grunder antaga, att utlåningen och skötseln handhades av den lärare som var stationerad där.

I.O.G.T.-logen Dalarnes Ögonsten som bildades 1887, började sex år senare med bokutlåning inom föreningen med gamla och lästa böcker, skänkta av medlemmarna. Den 16 juni 1907 beslöt man vid ett möte på förslag av Bond Erik Matsson i Kulåra att börja med biblioteksverksamhet för allmänheten. Goodtemplarlogen på Sollerön var på den tiden mycket stark, c:a 250 medlemmar, det nya ordenshuset hade tagits i bruk två år tidigare, och goda lokaler fanns att tillgå. Entusiasmen var stor och Mats Olof Ohlsson erbjöd sig att kostnadsfritt ordna med virke till ett bokskåp. Man hade s. k. korgaftnar, då korgar med varierande innehåll skänktes, vilka sedan auktionerades ut och behållningen gick till bokinköp. Medlemmar skänkte av sina egna böcker, och det dröjde inte länge förrän ett bokförråd kunde börja distribueras.

Till bibliotekarie valdes Mats Olof Ohlsson. Han hade en enorm läslust, läste allt han kom över. Försökte sig också på att skriva poesi,

Mats Olof Olsson

Rull Anders Jönsson

Bond Anders Matsson

som han framförde vid logens sammankomster. På eget initiativ ordnade han med mycket välbesökta och uppskattade bokauktioner. Då liksom vid bokutlåning satte han en ära i att kunna kommentera innehållet i de verk han hade för handen. Närapå klassiskt är hans yttrande, när han vid ett sådant tillfälle fick tag i en bok han inte läst: ”Den här boken är .....” (paus och intensivt tänkande) ”... den är tjock och duktig.” Mats Olof var en rejäl och rättskaffens person med fasta principer, han hade dock lätt för att brusa upp vid meningsutbyten och diskussioner. Han höll benhårt på sina idéer och åsikter, var dessutom inbiten ungarl med vad det innebär. Han avsåg sig uppdraget efter ett par år, men var under alla år som logen hade bibliotek en av dess stötteleare, var med i styrelsen under många år och återkom som bibliotekarie 1920.

Efter Mats Olof blev det Anders Holmer från Bengtsarvet, som fick uppdraget. Han har för solleröborna mest blivit känd som kommunalman, under många år var han både nämndens och fullmäktiges ordförande. 1955 erhöll Anders Holmer Dalarnas Bildningsförbunds plakett som en av de lokala drivande krafterna vid genomförandet av den första folkhögskolekursen i Sverige, som ju hölls på Sollerön femtio år tidigare.

Men det var inte enbart I.O.G.T. som ordnade med biblioteksverksamhet. Missionsförsamlingen hade också anskaffat böcker och börjat med utlåning. Kyrkoherde på Sollerön var då J. A. Thunberg, som låg i ständig fejd med goodtemplarna och ansåg dessutom, liksom prosten Brusander i Vilhelm Mobergs "Utvandrarna", att de frireligiösa hade kommit på villovägar. Helt naturligt att det spekulerades hit och dit bland öborna, när Sollerö kyrkliga ungdomsförening vid ett sammanträde under ordförandeskap av J. A. Thunberg också beslutade att ordna med ett bibliotek. Läraren och kyrkvärden Sar Nils Andersson utsågs till bibliotekarie. Han avsåg sig dock sysslan ganska snart, och det blev kyrkoherdens fru Augusta som fick sysslan. Böckerna var inhysta i prästgården. Anna Grudd, "Markus Anna", redan då en flitig låntagare minns att bokbeståndet var av både omväxlande och god klass. Augusta Thunberg, en fin och förnäm människa, blev mycket uppskattad av låntagarna. Verksamheten lades dock av någon anledning ner efter några år.

På eget initiativ och intresse ordnade Per Lindén, far till den kände dialektforskaren Bror Lindén, ett privat bibliotek. Minnesgoda låntagare minns också hans insats med tacksamhet.

1910 blev Rull Anders Jönsson från Rothagen föreståndare för I.O.G.T.-biblioteket. Han kan nog utan överdrift räknas som en av de mest lysande personligheterna inom Solleröns kulturella liv. Synnerligen intresserad av att läsa och med ett enastående minne kom han att framstå som något av en allvetare. Vem som hade skrivit "Grevinnan Spastaras död" eller var "Musåbättjän" hade sin upprinnelse var småsaker för Rull Anders att besvara. Hans vetande omfattade de flesta områden! En av hans stora förnöjelser var diskussioner, ofta stod han på kyrkbacken som en sentida Sokrates, diskuterande och berättande om de okända världar han lärt känna i böckerna. Under Rull Anders tid som bibliotekarie ordnades med läsrum i ordenshuset, där bl. a. följande tidningar kunde läsas: Reformatorn, Såningsmannen, Hvar 8 dag, Odlaren, Allt för alla, Skogvaktaren och Idun. Men Rull Anders kommer framför allt att gå till eftervärlden som författare till "Je lådigsväjs." (Införd i Sool-Oen 1972) En målade dikt som först tonsattes av Folke Tideström, sedan av K. G. Färje som också arrangerade den för blandad kör. Vi kan väl förmoda, att så länge valborgsmässan firas på Sollerön i traditionell stil med körsång kommer Rull Anders "Je lådigsväjs" att sjungas den kvällen. Rull

Anders kom att förestå biblioteket fram till 1915 samt åren 1921—22.

Efter Rull Anders blev det Bus Kristina Matsson från Rothagen eller Ågå Kristin, som hon i dagligt tal kallades. Hon kom att inneha sysslan i fem år. En intelligent, energisk och trivsamt kvinna, därtill mycket charmerande. Hennes håg och intresse stod till studier, men inställningen i den tidens bondehem var av tradition emot sådana nymodigheter. För Kristina blev drömmen om ett annat yrke och en annan tillvaro bara en utopi.

Sedan Storan Anders Persson innehaft sysslan en kortare tid, blev det Bond Anders Matsson från Kulåra, som fick ta vid. Han blev den som innehade sysslan de flesta åren, från 1924 till 1942. Biblioteket var då öppet på söndagarna mellan halv ett och klockan två, detta för att tiden skulle passa högmässobesökarna. Bond Anders trivdes bland böcker och låntagare. Också han var en bokslukare av stora mått. Kommunala uppdrag var ej något för honom, däremot var han mannen bakom många av idéerna och uppslagen till de kulturella och idéella arrangemangen som logen hade under sin storhetstid.

De böcker som logebiblioteket förmedlade de första åren kan ju ha sitt intresse. Många böcker skänktes av enskilda personer, de tre första av mjölnaren Oskar Eriksson: Arnoldssons "Seklernas hopp", Bertha von Suttners "Ned med vapnen" och Gustaf Janssons "Abrahams offer". Bland böcker som införlivades det första året märks också Aug. Strindbergs "Röda rummet", "Folkbildningsarbetet" av Ellen Key, "Om bildning och självstudier" av Hans Larsson samt "Handledning i sexualundervisning", den sistnämnda skänkt av dess författare Elin Cederholm.

Logebiblioteket hade givetvis sin begränsning, ekonomiskt och kanske också idémässigt genom att ledningen enbart kom från goodtemplare. Önskemålet från många av den läsande allmänheten var ett kommunalt bibliotek. Bland annat motionerade A. L. Newton i den saken men fann inget gehör hos de styrande. År 1919 gick ett antal radikala personer samman och bildade Sollerö Bokstuga. Initiativtagare till föreningen var Karl Lärka, som också valdes till ordförande. Bibliotekarie blev Bälter Johan Persson, och i styrelsen ingick också bl. a. Anders Brodin, Rull Anders Jönsson, Mats Larsson och Kristina Matsson. Föreningens uppgift och mål var att i första hand få till stånd ett sockenbibliotek med läsrum. Lokalfrågan löste

man genom att hyra Skinnargårdens gammelstuga, som ägdes av Sollerö Kooperativa Handelsförening, där Bälter Johan var föreståndare. Flertalet i styrelsen var I.O.G.T.-are, och den nya sammanslutningen kan också ses som en protest mot det alltför stora inflytande, som en del av de äldre medlemmarna utövade inom logebiblioteket. Diskussionerna inom logen blev också både häftiga och fräna. En del ansågo att medlemmar som verkade för Bokstugan hade svikit sin förening. Sollerö Bokstuga blev dock en både livlig och uppskattad sammanslutning. Tillsammans med Hembygdsföreningen gav den ut publikationen "Budkaveln". Böckerna och tidskrifterna, som fanns att tillgå i Bokstugan, anskaffades genom medlemsavgifter. Efter sju år måste dock verksamheten läggas ned, lokalen skulle användas för annat ändamål.

Efter Sollerö Bokstugas upphörande blev föreningens böcker grundstommen till ett bibliotek i byn Ryssa. Karl Lärkas bror Axel blev dess föreståndare. I Gesunda startade man också några år senare ett bibliotek, redaktör Anders Pers i Västerås skänkte ett större antal böcker som blev början, och Lilly Sterner fick skötseln om hand. I mitten av trettioalet började S.L.U. med Gustav Knutz och A.B.F. med Anton Carlsson som föreståndare också med biblioteksverksamhet, båda dock i ganska ringa omfattning.

Hösten 1940 beslöt så äntligen kommunalfullmäktige att inrätta ett sockenbibliotek. Då överlämnades de böcker som fanns inom de olika organisationerna till Sollerö Folkbibliotek, som den nya skapelsen kom att heta. I.O.G.T. bidrog med 594 band, A.B.F. med 45 och S.L.U. med 22. Värmlänningen Erik Thorell blev den som åtog sig att bli dess föreståndare. Lokalfrågan fick sin lösning genom att det nya skolhuset blev klart 1942 med goda utrymmen. Erik Thorell var den exemplariske bibliotekarien, noggrann och med gott omdöme om vad som skulle anskaffas. Ryssa- och Gesundabiblioteken blev filialer. Nu skulle alltså allting vara frid och fröjd. Men det visade sig snart att kommunalgubbarna inte hade något större intresse av biblioteket, när det blev fråga om ekonomiska anslag. Trots att Erik Thorell lät sitt arvode nästan varje år gå tillbaka till bokinköp, blev det för en person med stora ambitioner svårt att få en budget med bara trehundra kronor i anslag att fungera. En ansökan år 1950 om en höjning av anslaget till femhundra kronor avlogs. Erik Thorell fann för gott att avgå. Med honom avgick också hela styrelsen i pro-

Biblioteket 1976. Irma Engström

test. Socknens styrande hade tydligen inte hunnit längre ifråga om det litterära intresset än år 1920. Då var de jämte Siljansnäs de enda i Dalarna, som inte beviljade Karl Erik Forsslund något anslag till hans stora verk "Med Dalälven från källorna till havet." Nåja, den gången ordnades det genom en insamling på initiativ av Mats Larsson och Anders Holmer, och så bidrog logen med en lika stor summa. Men så sent som 1965 fick också Karl Gustav Färje erfara samma negativa inställning, när han sökte bidrag vid utgivningen av boken Sollerö Flora. Lars Stenius som ungefär samtidigt gav ut "Original och kärngubbar" fick däremot ett positivt gensvar från kommunal-gubbarna.

Den nya styrelsen kom att bestå av unga och i bibliotekssammanhang helt oerfarna personer. Undertecknad som då kom med, valdes till ordförande. Mås Erik Jönsson åtog sig glatt och villigt uppdraget att bli bibliotekarie. Men att passa tider, särskilt som öppethållandet då var mellan klockan sex och åtta på lördagskvällarna, var inget för den något bohemske Mås Erik. Efter två år tröttnade han och undertecknad fick uppdraget.

Klasserna var sex när skolhuset byggdes men utökades efter hand till åtta, och biblioteket fick lov att dela lokal med en skolklass. Det gick ju bra, när lärare med positiv inställning till samarbete hade sin klass där, men det kunde bli nog så knepigt, när motsatt förhållande kom att råda. Det var därför en stor glädjedag, när Sollerö Folkbibliotek år 1965 fick flytta in i ändamålsenliga och trivsamma lokaler i det nyuppförda kommunalhuset. De kommunala myndigheterna hade också helt förändrat sin inställning, sålunda anslogs 1969 tiotusen kronor enbart till bokinköp. Med de nya lokalerna och gott ekonomiskt stöd ökade intresset och utlåningen. Öppethållandet utökades, och ytterligare en person kunde anställas, sågmyrabördiga Irma Engström. Med sitt ordningssinne och intresse för böcker har hon blivit en god tillgång för solleröbiblioteket.

1971 blev ett historiskt år för solleröborna. Det var då som Sollerön införlivades med storkommunen Mora. Inom flera områden och verksamheter har man väl känt sig både snålt och styvmoderligt behandlad efter sammanslagningen. För bibliotekets del är dock erfarenheterna enbart positiva: gott bemötande från dem som makten har i Mora. Önskemålen från Sollerön uppfylls i största möjliga utsträckning. Under Kristina Åséns stora kunnande och med morabibliotekets resurser har filialen Sollerö Bibliotek blivit en både trivsam och gedigen avdelning.

Karl Nilsson